

БАНКІВСЬКІ КРЕДИТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Н. Тувакова, канд. екон. наук, Львівський банківський інститут

Однією з гострих проблем сучасної України залишається досягнення стабільного економічного росту. При цьому на перший план висувається інноваційно-інвестиційна модель, яка базується на підтримці урядом фундаментальних досліджень та стимулюванні впровадження нововведень у виробництво. Тому серед факторів, що безпосередньо впливають на динаміку економічного розвитку, особливе місце займають інноваційно-інвестиційні процеси. Проте лише мізерна частина підприємств має можливість проводити нові розробки та оновлювати виробництво. Це пояснюється обмеженістю інвестиційних коштів. Питома вага інноваційних робіт, що виконуються за рахунок залучення коштів інвесторів, становить лише близько 10 %. За рахунок залучення інвестицій протягом 2000 р. виконувати інноваційні роботи мали змогу лише 2,4 % підприємств. Загальна сума інвестицій, які були залучені на розробку і впровадження інновацій, дорівнювала 182,5 млн. грн.

Сьогодні в Україні, як і в минулі роки, основним джерелом фінансування технологічних інновацій залишаються власні кошти підприємств. Головним джерелом фінансування інвестицій на підприємствах практично усіх форм власності є їхні власні кошти, що становлять близько 70 % від загального обсягу капітальних вкладень. При цьому основна частина власних коштів підприємств належить до амортизаційних відрахувань та прибутку.

За результатами вибіркового статистичного обстеження, проведеного Державним комітетом статистики України, виявлено, що головними чинниками, які стримують інноваційну діяльність на вітчизняних промислових підприємствах, є недостатність власних коштів, коштів замовників і бюджетного фінансування, високий економічний ризик, недосконалість законодавства, а також недоступність банківських кредитів через високий рівень кредитних ставок. Аналіз структури джерел фінансування показує, що на банківські кредити припадає лише 2,7 % загального обсягу інвестицій в основний капітал. Жорсткі фінансові умови обмеження не тільки не створюють умов для активізації інноваційно-інвестиційних процесів на основі фінансової стабілізації, але й перешкоджають економічному розвитку.

Сьогодні практично не надаються довготермінові кредити, що також обмежує можливості підприємств для фінансування свого технічного розвитку. Щодо наданих банками України кредитів, то, за даними НБУ, з 1995 р. по 1999 р. сукупний обсяг кредитів у національній валюті зріс на 3219 млн. грн., а в іноземній валюті – на 10103 млн. грн. (табл. 1).

У 1999 р. порівняно з 1998 р. реальний приріст кредитів в економіці становив 15,4 %, номінальний – 24,4 %.

Як показує зарубіжний досвід, навіть підприємства, які успішно функціонують на ринку, рідко обходяться без довготермінових кредитів. Кредити комерційних банків під розвиток підприємництва і здійснення пріоритетних програм, за проведеними розрахунками, можуть бути збільшені у 2,5-3 рази шляхом максимального залучення до кредитного обігу грошових ресурсів, які зберігаються у фізичних та юридичних осіб, а також перебувають у тіньовому обігу.

Таблиця 1

Кредити, надані банками України, млн. грн.

Надані кредити	Роки	
	1995	1999
Всього:	8471	21793
Кредити в національній валюті	6173	9392
Кредити в іноземній валюті	2298	12401

Для активізації довгострокового кредитування банками реального сектора економіки Україна має виробити власну концепцію розвитку кредитної системи. Відсутність чітких пріоритетів соціально-економічного реформування країни обумовлює невизначеність кредитної політики, звуження функцій комерційних банків в інвестуванні економіки. Для України доцільно, на наш погляд, зосередити увагу на функціонуванні універсальної банківської системи із спеціалізованими фінансово-кредитними закладами як основою кредитної системи ринкового типу.

Стає зрозумілим, що активізація кредитних установ у сфері інвестиційно-інноваційної діяльності не обмежується лише питаннями поліпшення умов довгострокового кредитування безпосередньо у банках. Потрібні комплексні заходи держави, НБУ, консолідація зусиль законодавчої та виконавчої влади щодо формування попиту на інвестиції. Зокрема, державні інвестиції слід використовувати як засіб створення сприятливих умов для залучення приватних та іноземних інвестицій у розвиток пріоритетних галузей, інноваційно орієнтованих підприємств [4, с. 37].

Оскільки залучення банківських кредитів для фінансування інноваційних проектів є одним з найдорожчих способів фінансування, то обґрунтування і визначення потреби у банківському кредиті є актуальним аспектом цього питання. На ньому варто зупинитись.

Потреба підприємства в кредитах під інноваційні проекти визначається на основі інвестиційної програми, за окремими етапами її реалізації, а також з урахуванням власних джерел фінансування потреби в коштах на капітальні вкладення. Для отримання кредиту банку необхідно надати бізнес-план реалізації інноваційного проекту і розроблену під нього інвестиційну програму. Бізнес-план включає технічний проект і техніко-економічне обґрунтування потреби у кредиті, кошторис витрат та джерел їх фінансування, розрахунок економічної ефективності та терміну окупності

інвестицій. Після проведення розрахунків з обґрунтування потреби підприємства в банківських позиках визначають необхідний період їх залучення, починаючи з моменту надання банківського кредиту до моменту його повного погашення та виплати відсотків за користування [6, с. 682].

Період залучення кредитів можна поділити на два етапи: пільговий період, протягом якого позичальнику надається відстрочка платежів за кредитом, період погашення кредиту. Цей поділ умовний тому, що залежно від економічної ситуації, рівня інфляції, а також від особливостей кредиту, позичальника і банку у кредитному договорі можуть бути зафіксовані різні умови щодо погашення кредиту, з яких може впливати, що пільговий період позичальнику не дається взагалі, або навпаки, ліберальний підхід – позичальнику надається можливість погасити кредит одноразово, всю суму в кінці кредитного періоду.

Якщо розрахунки показують, що необхідний період залучення кредитних ресурсів перевищує термін, запропонований банком, то підприємство мусить розглянути та оцінити можливі варіанти розв'язання цього протиріччя [6, с. 684]:

- вивчити можливість прискорення обертання коштів за рахунок вдосконалення умов постачання товарів, зміни асортименту, цінової політики тощо;
- вивчити можливість збільшення частки позабанківських форм кредитування;
- вивчити можливість отримання кредиту на більш тривалий термін в інших банківських установах, фінансових інститутах, інвестиційних фондах тощо.

Наступним етапом обґрунтування стратегії формування позикових ресурсів підприємства є вибір джерел та визначення найбільш вигідних для підприємства умов їх залучення. Для розв'язання завдання вибору оптимальних умов залучення кредиту підприємство повинне мати інформацію, яка дала б йому можливість провести оцінку стану та тенденції змін на ринку кредитних ресурсів. Така інформація може бути отримана шляхом організації постійного відстеження ринку кредитних ресурсів [6, с. 685].

Ризик кредитування інноваційного підприємництва характерний для комерційних банків будь-якої держави, особливо України. Наприклад, станом на 01.04.2000 р. питома вага проблемних кредитів комерційних банків (продовгованих, прострочених, сумнівних) становила 3,9 млрд. грн., або 22,8 % від загальної суми наданих позик, і останніми роками залишається практично незмінною [3, с. 11].

Саме тому важливим аспектом активізації інноваційної діяльності комерційних банків є забезпечення зниження їх ризику з боку держави. Це сьогодні має стати одним із важливих державних завдань, без вирішення якого неможливо серйозно говорити про оздоровлення економіки. Тут можна виділити два основні моменти.

1. Держава або її суб'єкти повинні чітко визначити пріоритети в інвестиційній політиці.

2. Всі зобов'язання, які бере на себе держава щодо банків, мусять неухильно виконуватися.

Форми взаємодії держави з комерційними банками в цьому напрямі можуть бути різними. Наприклад, можливе надання банкам у вигляді застави державного майна, цінних паперів під інвестовані кошти з обов'язковим викупом застави у банків у першочерговому порядку при неповерненні коштів [3, с. 68].

У зв'язку з тим, що українські комерційні банки не встигли створити достатніх власних капіталів, а залучені ними "чужі" кошти – короткотермінові, банки не можуть дозволити собі відстрочку отримання доходів, вкладаючи кошти на тривалий період.

Це реальність, на яку доводиться зважати. Якщо держава хоче залучити банки до участі в процесі інвестування, то вона повинна турбуватися про збереження нормального рівня доходів банків, які беруть участь в інвестиційно-інноваційній діяльності.

Для підвищення прибутковості від кредитно-інноваційної діяльності доцільні такі заходи:

- зниження ставки податку на ту частку прибутку банків, яку спрямовують для фінансування інноваційного підприємництва;
- звільнення від оподаткування прибутку банків, отриманого від операцій з кредитування інноваційних проектів терміном більше ніж на три роки;
- суттєве зниження норми обов'язкового резервування ресурсів.

Щодо зниження ризику кредитування інноваційного підприємництва продуктивними можуть бути такі заходи:

- організація державного страхування кредитів на інноваційні проекти;
- запровадження державних гарантій щодо стратегічного фінансування нововведень;
- запровадження механізму державних дотацій процентних ставок за кредитами на інноваційний проект;
- застосування довготермінового рефінансування НБУ комерційних банків з урахуванням наявності у позичальників високоефективних та стратегічних інноваційних проектів [5, с. 255].

На завершення зазначимо, що для успішної активізації інвестиційно-інноваційних процесів в Україні нині необхідно застосування комплексного фінансування. При цьому важливо активніше розвивати кредитування комерційними банками і кредитними спілками, які здатні залучити на свої рахунки великі суми коштів при впровадженні певних заходів з боку держави щодо легалізації тіньового капіталу підприємств і домашніх господарств.

Список літератури

1. Наука та інноваційна діяльність в Україні: Статистичний збірник. – К.: Держкомстат, 2001. – 290 с.
2. Фінанси підприємств / За ред. А.М. Поддєрьогіна.- К.: КНЕУ, 1998.
3. Зінченко В. Підсумки діяльності комерційних банків України станом на 01.04.2000 р. // Вісник НБУ. – 2000. – № 6. – С. 11.
4. Кот Л.Л. Інвестиційна діяльність в Україні: шлях активізації кредитних установ // Актуальні проблеми економіки. – № 2 (20). – 2003. – С. 36-39.

5. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Львів: Вид. Центр ЛНУ ім.Івана Франка, 2001. – 608 с.
6. Мазаракі А.А., Лігоненко Л.О., Ушакова Н.М. Економіка торговельного підприємства: Підручник для вузів. – К.: Хрещатик, 1999. – 800 с.

Тувакова, Н. Банківські кредити як джерело фінансування інноваційно-інвестиційних процесів [Текст] / Н. Тувакова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. - Суми: УАБС НБУ, 2004. - Т. 9. - С. 199-204.